

SAN FRANCISCO KONFERANSI SONRASI DÜNYADA TÜRKİYE'NİN YER ARAYIŞI

Ayşen ŞATIROĞLU*

San Francisco Konferansı 26 Nisan 1945'de toplanmıştır. Türkiye'nin de katıldığı konferans Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kuruluşundaki son adımdır ve bunalımlı bir sürecin sonuna işaret etmesi bakımından önemlidir. Bilindiği gibi 1940'lı yılları dünya çapında etkileri hissedilen II. Dünya Savaşı ve uluslararası diplomasi simgelemektedir. Türkiye'de ise bu yıllar İsmet İnönü liderliğinde Tek Parti yönetimiyle geçiyordu. I. Dünya Savaşı'ndan yirmibeş yıl sonra, dünya güç dengelerinin değişmesiyle birlikte yeniden bir yer ve rol arayışı içine girmek zorunda kalınacaktı. Ancak savaş yıllarının ciddi riskleri karşısında son derece ihtiyatlı bir dış politika sergilenmiş, savaşan bloklardan birine katılmak için kesin bir tercihte bulunulmamıştı. Yani Türkiye hem Mihver devletleriyle*, hem de Müttefiklerle** ilişki halinde ve savaş dışı bir rol benimsemişti. Ancak bu savaş dışı kalma politikası hiç kolay gerçekleştirilememiş, Boğazlar Türkiye'nin savaşa girmesi için baskı unsuru olmuştu. Bu koşullar altında Türkiye Batı'nın yanında yer alma tercihini daha net bir politika haline getirmek zorunda kalacak ve hatta, savaş sonunda dünya güç dengesi içinde lider konumunda bulunan ABD, yer arayışında tercih edilen ülke olacaktır.

* Yrd. Doç. Dr., İÜEF Sosyoloji Bölümü.

* Almanya, İtalya, Japonya.

** İngiltere, Fransa, ABD, Sovyetler Birliği, Çin. 1930'lardan itibaren Birinci Savaş sonrası güçler dengesinde meydana gelen değişimler ve gelişmeler sonucunda ortaya çıkan savaş kısa sürede dünya çapında etkisini hissettirmeye başlamıştı. 1942 yılı sonuna doğru savaş, Mihver devletlerinin aleyhine dönmeye başladı. Bundan yararlanan Müttefikler, 1943 yılından itibaren yeni cephele de açarak zafere ulaşmaya çalıştılar. Sovyetler Nisan 1945'de Viyana'yı ele geçirdikten sonra Berlin'e doğru ilerlemeye başladı. Müttefikler de kuzeyden ve güneyden kıtanın iç bölgelerine ilerliyordu. Almanya'nın kesin olarak teslim olmasıyla Avrupa'da savaş sona erdi. Uzakdoğu'da bir süre daha süren savaş 2 Eylül 1945'de Japonya'nın teslim olmasıyla bitecekti. Bknz: Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985, s: 485-486.

II. Dünya Savaşı ve Türkiye'nin Dış Politikası

II. Dünya Savaşı başladığında Türkiye, İngiltere ve Fransa ile bir anlaşma imzalamıştır. Buna karşılık Almanya'nın amacı ise, Türkiye'yi ittifakın dışında tutmaktır. Bu dönemde henüz Türk-ABD ilişkilerinin zayıf olduğu belirtilmelidir.¹ 1941'e gelindiğinde ABD de Müttefik güçlerin yanında yer almaya başlar. İngilizler Türklerin savaşa girmesini istemektedir, ancak ABD yansızlığı desteklemektedir. Fakat yine de Türkiye'nin yansız tavrı Batı'da huzursuzluk yaratmaktadır. Yine bu dönemde Türk-Alman saldırmazlık paktı imzalanır.² Ancak, Türk-Alman saldırmazlık paktının imzalanması ABD'nin tepkisini çeker. Amerika'nın 11 Mart 1941 tarihinde çıkardığı *ödünç verme ve kiralama yasasından* Türkiye yararlanmıştır. Bu yasa ile çok değerli askeri malzeme alındığı, bir siyasi değişiklik olursa yardımın sürdürülemeyeceği bildirilir. Bu olay ABD yardımı konusunun aynı zamanda bir tehdit unsuru olarak da kullanılabileceğini gösteren ilk gelişmedir.³

22 Haziran 1941'de Hitler Sovyetler Birliği'ne saldırır. Von Papen Türklere saldırmazlık konusunda güvence vermiştir.⁴ Bu süreçte Türkiye'nin savaşa taraf olan ülkelere krom satmasının önemli tartışmalardan birini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Türkiye hem Almanlara hem de İngilizlere krom satmaktadır. Bu durum önce İngiltere'yi giderek ABD'yi de rahatsız eder. Yine bu süreçte Türkiye'nin Sovyetler'e karşı ciddi kuşkuvarı, Boğazların istenmesiyle iyice alevlenecektir.⁵

1942'ye gelindiğinde İngiltere ve ABD Sovyetler'le ittifak kurar. Türkiye'nin bu dönemdeki tavrı Almanların öfkelerini üstüne çekmeden Müttefiklere yardım etme düşüncesidir. Ancak Stalin'in tavırları tutarsızdır. Üstelik İngiltere ve ABD'ye yapılan yardım taleplerine rağmen malzemeler gecikmektedir. Türkiye için Boğazların ele geçirilmesi endişesi artmaktadır.⁶

¹ ABD'nin Türkiye'ye ilgisi 1941'den itibaren tırmanmış ve aşama aşama 50'lere doğru artmıştır. Bknz: Cüneyt Arcayürek, *Şeytan Üçgeninde Türkiye*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1987, s:34-58.

² Arcayürek, a.g.e, s: 91-117.

³ Arcayürek, a.g.e., s: 128.

⁴ Savaştan sonra işgal planı ortaya çıkmıştır.

⁵ Arcayürek, a.g.e., s: 138-141.

⁶ Arcayürek, a.g.e., s: 158-165.

22 Haziran 1941'de Almanya'nın Rusya'ya saldırmaya başlamasıyla savaş Türkiye'nin batı ve kuzey komşularına yayılmıştır. Bu dönemde Türkiye hem Mihver devletlerden endişe duymakta hem de Sovyet Rusya'nın Türk toprakları üzerindeki emellerini İngiltere'ye kabul ettirmesinden çekinmektedir. Savaş dışı kalan Türkiye İngiltere'de düş kırıklığı yaratmıştı. Ancak, İngiltere'nin Orta Doğu ve Hindistan'daki durumu tehlikeye girdikçe, Türkiye'nin Orta Doğu'nun kilit ülkesi olarak değeri anlaşılıyordu. Tarafsız da olsa, Türkiye ile dostça ilişkilerin sürdürülmesi zorunluydu.

Churchill 1943 ilkbaharında, Almanya'yı daha çok zorlayabilmek için Türkiye'nin mutlaka savaşa girmesi gerektiğini söylemekte, Churchill ve Stalin arasında gönderilen mesajlarda Türkiye'yi savaşa sokmak çabalarından söz edilmekte, Hitler ve ortaklarının yenilgisini çabuklaştırmak için bunun önemi vurgulanmaktadır.⁷

12-24 Ocak 1943 tarihinde toplanan Kazablanka Konferansı'na* Roosevelt ve Churchill katılır. Churchill bu konferansta Amerikalılara Türk topraklarını bir hareket üssü olarak kullanmak konusundaki görüşlerini aktarır. Amerikalılar da Türkiye'nin etkin bir biçimde savaşa katılması ilkesini kabul ederler. Churchill, Türkleri savaşa zorlamak için, Rusların savaş sonrasında Boğazlar konusunda dizginlenemeyeceğini söyleyerek tehdit etme düşüncesindedir. Türk görüşüne göre ise, tamamen silinen bir Almanya karşısında Ruslar Avrupa'ya egemen olmak için tamamen serbest kalacaklardır. Bu nedenle barış ve denge için güçlü bir Almanya zorunludur. Sonuç olarak, Kazablanka Konferansı'nda Türkiye'nin savaşa katılması konusunda teşebbüse geçilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karara uygun olarak 30-31 Ocak 1943 tarihinde Adana Görüşmesi yapılır. Churchill'in amacı Türkiye'yi 1943 Ağustosuna dek

⁷ Ergun Korbek, "İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Arasındaki Adana Görüşmesi (30-31 Ocak 1943)", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998, s:88.

* Savaş döneminde bir çok toplantı düzenlenmiştir. Bunlar: Kazablanka Konferansı (14-24 Ocak 1943), Türkiye açısından önemi olan ve Churchill, İnönü ve Saraçoğlu arasında yapılan Adana Görüşmesi (30-31 Ocak 1943), Washington Konferansı (12-16 Mayıs 1943), Quebec Konferansı (11-12 Ağustos 1943), Moskova Konferansı (19 Ekim-1 Kasım 1943), Kahire Konferansı (22-26 Kasım 1943), Tahran Konferansı (28 Kasım-1 Aralık 1943), yine Türkiye açısından önemi olan Roosevelt, Churchill ve İnönü arasında 4-6 Aralık 1943 tarihinde yapılan Kahire Görüşmesi, Yalta Konferansı (4-11 Şubat 1945), 25 Nisan-26 Haziran 1945 San Francisco Konferansı ve Potsdam Konferansı (17 Temmuz-2 Ağustos 1945).

savaşa sokmaktır.* Bu nedenle Adana'ya gelir. Almanya'nın Stalingrad'da yenilgiye uğraması ve Balkanların değişen durumu daha çok korku yaratmaktadır. Bu yüzden Türkler de Churchill ile görüşmek istemektedirler. Toplantıya İnönü, Saraçoğlu ve Fevzi Çakmak katılır.⁸ Churchill'in görüşü şöyledir: "İtalya'ya karşı geniş bir sefer açılacaktır. İtalya'nın çöküşü, Almanların Balkanlardaki durumunu sarsacaktır. Bu takdirde de Sovyetlerin kuzeyden, Müttefiklerin de, Türkiye vasıtasıyla güneyden harekete geçmeleri ve harbin bu suretle Balkanlara intikalı, Almanları yenilgiye doğru itecektir. Bu arada Romanya petroleri de bombardıman edileceğinden, Almanya'nın akaryakıtsız kalışı, Alman mukavemetini ayrıca sarsacaktır. Ama bütün bu işlerde, hem kara, hem hava hareketi için Türkiye'nin yardımına ihtiyacı vardır. Hulasa Türkiye, 1943 yılı sona ermeden, müttefikler safında harbe girmeli ve bu suretle de, müttefiklerine karşı taahhütlerini yerine getirmelidir." Buna karşılık İnönü ise, Türkiye'nin Sovyet Rusya'dan emin olmadığını, Almanya'nın yenilmesi ile beraber, Rusya'nın Avrupa'da hakim kuvvet olmasının mümkün olacağını ifade eder. Bu nedenle Türk ordusunun harbe katılması için, öncelikle geniş ölçüde teçhizatlandırılması gerektiğini söyler.⁹ Churchill İnönü'yü ikna etmeye çalışır. Ancak savaşa sokmak konusunda Sovyet tehdidi ile korkutma şansı kalmamıştır.¹⁰

* Niyazi Berkes bu konuda karşıt görüşlere sahiptir. Anılarında dönemi şöyle anlatmaktadır: *Türkiye'nin harbe girmesini isteyen devlet yoktu. Ne Almanya, ne Rusya, ne İngiltere, hele ne Amerika. Başta Almanya olmak üzere, savaşan devletlerin gözündeki Türkiye, ya cim karnında bir nokta, ya cepte keklik, ya da gereksiz bir yüküdü... O zaman bunları bilmiyorduk... Nazi Almanya'sunun çökmesi üzerine içerde başlayan demokrasi muhalafetine karşı Milli Şef'in yürüttüğü çok başarılı gizlenme ve yanılma siyaseti. Nasıl demokrasiyi onun getirdiğine inandırılmışsak, savaşa da onun yüksek diplomasi becerisi sayesinde sokulmadığımızı inandırıldık... İngiltere'de ikinci cephe açılması konusu ortaya çıkınca ve o zaman da Churchill bu cephenin Balkanlar'da açılması fikrini ortaya atınca, Türkiye'nin savaşa girmesi tartışma konusu olmuştu. Churchill'in bu projesini de Amerikan stratejistleri kesinlikle kabul etmediler. Bu yüzden ne Adana buluşmasında, ne de Kahire'de İnönü savaşa girmemek zorunluluğu sorunu ile karşılaşmıştır.* Bknz: Niyazi Berkes, *Umutulan Yıllar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s: 181-182. Bu yorumların daha çok Berkes'in yaşantısı ile anlam kazandığını ve yaşadığımız yakın yıllarda bile Türkiye'nin savaşın çok yakınına yaklaştığını bildiğimiz için pek de katılmamak gerektiğini düşünüyoruz.

⁸ Ergun Korbek, a.g.m., s:89.

⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1968, c:II, s:254-255.

¹⁰ Ergun Korbek, a.g.m., s:90.

Adana’da yapılan görüşmelerden sonra alınan kararlara göre, Müttefikler Türkiye’nin savunma güçlerinin bir yıllık yedek ihtiyaçlarını karşılayacak olan silah stoklarını hemen göndereceklerdir. Türkiye savaşa katılırsa, İngiltere İstanbul, İzmir ve bazı bölgelerin korunması için hava savunma gücüne katkıda bulunacaktır. İngiltere ayrıca bazı kara birlikleri göndermeyi de vaat eder. Türkiye’ye gönderilecek araç ve gereçlerin listesi hazırlanır. Bunlara sonradan “Adana listesi” adı verilmiştir. Ancak, ilgililerin ifadelerine göre bu listenin teslimi savaşın sonuna dek mümkün olamazdı ve böylece Churchill, Türklere savaş dışında kalmak için bir imkan sağlamış oluyordu. Sonuçta Adana görüşmelerinde ne Churchill Türkleri daha etkin bir biçimde Müttefiklere yardımcı olacakları bir politika izlemeye razı edebilmiş; ne de Türkler İngilizleri Rusların genişleme politikası eğiliminde olduklarına inandırabilmiştir.¹¹

4 Aralık 1943’de ise Kahire Konferansı toplanır. Churchill, Türkiye’yi gereksiz tehlikeye atacak harekette bulunmayacakları güvencesini vermekle birlikte savaşa girmesi konusunda ikna çabaları sürmektedir. Roosevelt ile pazarlık yapılır. Yine 28 Kasım-1 Aralık 1943 arasında toplanan Tahran Konferansı’nda da Roosevelt, Churchill ve Stalin Türkiye’yi savaşa sokma çabalarını sürdürürler.¹² Sonuçta 1943 yılının Türkiye için sürekli savaşa sokulma çabaları ile geçtiği söylenmelidir.

Baskılar 1944 boyunca da devam eder. Müttefikler Almanya’ya krom satılmaması için baskı yapmaktadır. Aynı zamanda Berlin de gönderilen kromun durdurulması halinde bunu savaş ilanı olarak kabul edebileceğini söyleyerek baskı yapmaktadır. Türkiye ise görüşmeler sonucunda verilemesi kararlaştırılan yardım gelmediği sürece Almanya ile ticareti sürdürmek tavrındadır.¹³ 1945-46 yılları arası dönem Sovyetler’in Türkiye’ye karşı sert tutumuna sahne olur. Bu koşullar Türk-ABD ilişkilerinin daha çok gelişmesine yol açacaktır.¹⁴

¹¹ Ergun Korbek, a.g.m., s:93.

¹² Arcayürek, a.g.e., s: 222-240.

¹³ Arcayürek, a.g.e., s: 252-253.

¹⁴ Arcayürek, a.g.e., s: 271. 13 Ocak 1945’de, artık Almanların bir kuvvet olmaktan çıkmış olması sonucunda, İnönü ve hükümeti Boğazları Müttefik gemilerine açarlar. 23 Ocakta da Türkiye Almanya ve

San Francisco Konferansı

I. Dünya Savaşı sonrasında, savaştan galip çıkan büyük devletlerin önderliğinde Milletler Cemiyeti kurulmuş; ve 10 Haziran 1919'da Londra'da çalışmaya başlamıştı. Yenilen devletler ve bu arada Türkiye de Cemiyete üye olarak alınmamıştı. 1930'lu yıllara gelindiğinde, meydana gelen değişimler sonucunda, yenilen devletler de bu örgüte alınmaya başlandı. Türkiye önceleri bu örgüte güvensizlik duymakla birlikte 1931 yılında prensip olarak katılmayı benimsemiş ve 1932 yılında da örgütün üyesi olmuştu. Ancak ABD'nin Cemiyete katılmaması ve ayrıca II. Dünya Savaşının çıkmasını önleyememesi nedeniyle kurumun yeterli saygınlığı yoktur.¹⁵ Savaşın sonucunun belli olmaya başladığı dönemde ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği önderliğinde yapılan Yalta Konferansı'nda savaş sonrası koşullar tartışılmış; Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulması, beş büyük devlete (ABD, Sovyetler Birliği, Çin, İngiltere ve Fransa) sürekli temsil ve veto yetkisinin verilmesi, ayrıca, Sovyetler lehine Boğazların statüsünün değiştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. San Francisco Konferansı Birleşmiş Milletlerin kuruluşunda son adımdır. Türkiye'nin de yer aldığı bu konferansta örgüt son şeklini almıştır.*

San Francisco Konferansı 26 Nisan 1945'de başlar. Hasan Saka başkanlığında iki delege ve onsekiz müşavir memur katılır. Truman'ın açılış nutku okunur. Konferansın Türkiye açısından şöyle bir siyasi sonucu vardır: İngiltere'nin yalnız başına bir savaşı kazanamayacağı anlaşılmıştır. Müstakbel harpleri sanayi kudreti en yüksek devletler kazanacaktır. *Bu devletlerin en büyüğü ve kudretlisinin de şimdi ve uzun istikbal seneleri için Amerika olduğu meydandadır.* Bu takdirde Türkiye'nin de işbirliği bakımından emniyetini, esasen kendisi himmete muhtaç olan İngiltere'ye değil, doğrudan doğruya

Japonya'ya savaş ilan eder. Bu hareket, San Francisco Konferansına katılmamanın şekli bir zorunluluğu idi. Bknz: Aydemir, a.g.s., s: 270.

¹⁵ Kadir Kasalak, "San Francisco (San Fransisko) Konferansı ve Türkiye", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998, s: 210-211.

* Wilson Prensiplerinin 14. maddesi Birleşmiş Milletlerle ilgilidir; ve toprak sınırlarının milliyetler ilkesine göre düzenlenmesini ifade eder.

Amerika'ya bağlaması icap etmektedir. Askeri açıdan da memleketin iktisadiyatını Amerika'ya bağlamak gerekmektedir.¹⁶

İki ay süren hararetli tartışmalardan sonra 26 Haziran 1945'te Birleşmiş Milletler Anlaşmasının imzalanması ve ABD Başkanı Truman'ın kapanış konuşması ile konferans sona erer. Bilindiği gibi ABD, Sovyetler Birliği, Çin, İngiltere ve Fransa'nın büyük devlet sıfatını kazanarak veto hakkı elde etmesi günümüze dek süren bir durumdur. Türkiye konferansa katılarak BM'nin kurucu üyeleri arasında yer almış, Sovyet endişesini ikili temaslarda dile getirerek, daha sonra yapılacak olan Potsdam Konferansı¹⁷ öncesi kısmi de olsa bir destek kazanmıştır. Bu durum savaş sonrasında Türkiye'nin takip edeceği politikalar bakımından bir referans olmuştur.¹⁸

San Francisco Konferansı sonrasındaki önemli siyasi tartışmaların başında Boğazlar sorunu vardır. Boğazlar uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Yalta Konferansı'nda Boğazlar sorununun ele alındığını ve Montreux'nün* tartışıldığını biliyoruz. Sovyetler Boğazlarda üs istemektedir; ve hatta Potsdam sonrası Montreux'nün değişmesi tartışılacaktır.

Sovyet hükümeti, 19 Mart 1945'de Türkiye'ye nota verir. 7 Kasım 1945'de bitecek, 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasını yenilemek istemediğini, buna sebep olarak, savaş sonrası duruma uygun bulmadığını bildirir. Sovyetler Birliği anlaşmak için bazı koşullar ileri sürmektedir. Bu koşullardan birincisi Türk-Sovyet sınırında Sovyetler Birliği lehine bazı düzenlemeler yapmaktır. İkinci koşul ise Sovyetler Birliği'ne Boğazlarda deniz ve kara üstleri vermektir.

¹⁶ Kadir Kasalak, a.g.m., s:219-229.

¹⁷ Almanya'nın teslim olmasından sonra, ABD, İngiltere ve Sovyet Rusya konferansı toplar. Barışın nasıl sağlanacağını tartışır. Sovyetler Türkiye'den toprak ve Boğazlar'dan üs ister. Konferans bu üç büyük devlet arasındaki anlaşmazlığı açığa çıkarır ve dünya başlıca iki nüfuz alanına bölünmeye başlar.

¹⁸ Kadir Kasalak, a.g.m., s: 230.

* 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesine göre, Boğazlar'da denizden geçiş serbestliği ilkesi kabul ediliyordu. Ancak, ticaret ve savaş gemilerinin geçişi, barış halinde, Türkiye'nin girmedığı savaş halinde, Türkiye'nin girdiği savaş halinde ve savaş tehlikesi halinde farklı statüler de olacaktı.

Bu sorun karşısında ABD'nin ilk tavrı konunun bu iki devlet arasında çözülmesi gerektiğini ileri sürmesidir. Oysa Churchill, İngiltere'nin Sovyetlerin Boğazlarda üs edinmesine karşı olduğunu bildirmektedir.¹⁹ Bu süreçte Türk Hükümeti 20 Ağustos 1945'de Londra ve Washington'a birer nota verir. Türk Hükümetinin verdiği bu notaya göre, Boğazlar bölgesinde barışın muhafazasına ABD garantisinin sağlanması ve bulunacak formülün, Türkiye'nin egemenliğine ve güvenliğine engel teşkil etmemesi istenmektedir. Bu notadan sonra Truman yönetiminin görüşü değişmeye başlar. 1945 yılı sonlarına doğru, şu yollarının Türkiye'nin egemenliğine bırakılması anlayışı gündeme gelir. 1946 yılı başından itibaren de ABD Türkiye'nin toprak bütünlüğü ile yakından ilgilenmeye başlar. Truman 15 Ağustos 1946 tarihinde Beyaz Saray'da yaptığı açıklamada Türkiye'yi destekler. Sovyet Rusya'nın Boğazların ortak savunması bahanesi ile Türkiye'yi kontrol etmek, egemenliği altına aldıktan sonra da, Akdeniz ve Orta Doğu'da dengeyi bozmak ve bölgedeki uluslararası su yollarını kontrol altına alabilmek amacıyla olduğu görüşünü bildirir.²⁰

Bir yandan Birleşmiş Milletlere girilmesi gündemdeyken öte yandan Sovyetlerin Türkiye'yi uydu haline getirme endişesi artmaktadır. Bu süreçte 5 Nisan 1946'da Missouri Gemisi Türkiye'yi ziyaret eder. Bugün de büyük karşılama törenleriyle hatırlanan bu ziyareti ABD Büyükelçisi Wilson, şöyle değerlendiriyordu: Bu şekilde karşılanmanın arkasındaki neden, Türklere göre, ABD'nin artık Ortadoğu'da BM ilkeleri çerçevesinde barış ve güvenliğin, ABD çıkarlarının korunmasına yönelik bağımsız bir dış politika uygulamaya başlamasının bir sonucudur. Türkler bu bağımsız politikayı ABD'yi gerektiğinde yanlarında görecekları biçiminde yorumluyorlar. Türklere göre, Missouri'nin gelişi bu politikanın belirtisidir.²¹ İlerleyen günlerde Başkan Truman'a sunulan rapor, sorunun ele alınışının daha netleştiğini göstermektedir. Bu raporda, 'Sovyetler Birliği'nin ana amacı Türkiye'nin denetimini ele geçirmektir. Bu nedenle Türkiye'ye yapılacak herhangi bir Sovyet saldırısına elimizdeki bütün olanaklarla karşı koymalıyız. Eğer yapılacak saldırı, BM

¹⁹ Arcayürek, a.g.e., s: 296-297.

²⁰ Hasret Çomak, "İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD ilişkileri, ABD'nin Türkiye'ye Yardım Politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998, s: 460-474.

²¹ Arcayürek, a.g.e., s: 316.

tarafından durdurulamazsa, ABD gücünü kullanarak ve öteki ülkelerle işbirliği yaparak bu saldırıya karşı koymalıdır', görüşü yer alıyordu. Böylece, Sovyetlerin izlediği sert tutum ve Boğazlar sorunu nedeniyle Türk-ABD yakınlaşmasının yaşandığı anlaşılmaktadır.²²

Yakınlaşma giderek gelişir. ABD Başkanı Truman 12 Mart 1947 günü kongrede yaptığı konuşmada "Truman Doktrini" olarak isimlendirilen yeni politikayı açıklar. Buna göre, Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık yardım yapmak, bu devletlerin isteği üzerine her ikisine de sivil ve askeri personel göndermek, seçilecek Türk ve Yunan personelinin ABD'de yetişmesini sağlamak yetkisini istemektedir. Truman Doktrini ve Marshall Planı ile Türkiye Sovyet Rusya karşısında ABD'ye dayanmış ve ABD de, Avrupa'da Sovyet yayılmacılığını önlemek için 4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatını kurmuştur.²³

San Francisco Konferansı Sonrası Türkiye'de İç Politika

Bu süreçte iç politikada kimi değişiklikler görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası koşullara bağlı olarak çok partili sisteme geçiş gündeme gelmiştir. San Francisco'da 1945'de toplanan konferansa giden Türk heyeti, Türkiye'de cumhuriyet rejiminin siyasi bakımdan kesinlikle modern demokrasi yolunda ilerlediğini, Türk anayasasının en ileri memleketlerin anayasalarıyla kıyaslanabileceğini, hatta bazılarında üstün olduğunu belirtiyor, savaştan sonra Türkiye'de her türlü demokratik akımın gelişmesine izin verileceğini söylüyordu. Hemen ardından 19 Mayıs 1945'de İnönü demecinde, *"Memleketimizin siyasi idaresi, Cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her istikamette ilerlemeleri ve şartlarıyla gelişmeye devam edecektir. Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere luzum gösteren darlıkları kalktıkça, memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm*

²² Arcayürek, a.g.e., s: 320-329. Artık Türk dış politikası yörünge değiştirmeye başlıyordu. "Küçükler-büyükler, bağımlılar-bağılantısızlar..." gibi ayrımlar savaş sonrası yavaş yavaş ortaya çıkıyordu. Türkiye küçük bir devletti ve 1939'daki bağımsız politikadan 1946'da ABD'ye bağımlı bir politikaya doğru kayıyordu.

²³ Çomak, a.g.m, s: 460-474.

sürecektir. En büyük demokrasi müessesemiz olan Büyük Millet Meclisi, ilk günden itibaren, idareyi ele almış ve memleketi demokrasi yolunda mütemediyen ilerletmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin şimdiye kadar parlak bir surette ispat ettiği hakikat, halk idaresinin memleketi serbest düşüncelere ve hürriyet hayatına alıştıırıp erıştırme ve geçmişte olan otoriter idarelerden daha kuvvetli olarak vatanda anarşiyi ve sözü ayağa düşürmeyi kaldırması olmuştur... Büyük Millet Meclisi'nin kudretli elinde olan millet idaresi, demokrasi yolundaki gelişmesi devam edecektir” demektedir.²⁴

7 Haziran 1945 günü Halk Partisi Meclis Grubuna “dörtlü” tavrın verilmesiyle muhalefet belirginleşmeye başlar. İmzalayanlar, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan’dır. Muhalefet ve eleştirilerin arttığı bir ortamda dörtlü tavrın sahiplerinin bir muhalefet partisi kurma kararında oldukları belirginleşir. 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti Celal Bayar’ın liderliğinde resmen kurulur. Millet Meclisi’nin içinden çıkan bu parti CHP ve hükümet tarafından iyi karşılanır. Zaten çok partili hayata geçiş Halk Partisi Hükümeti’nin aldığı kararlarla gerçekleştirilmiştir.

Bu sırada ABD Kongresi Türkiye’de demokrasinin olmadığını, buna rağmen yardım istendiği tartışmaktadır. İnönü, Amerikan yardımının demokrasiyi savunmak yolunda bir adım olduğunu ve Türkiye ile ABD arasında sıkı ilişkiler kurulmasının, demokrasinin sağlam bir temele yerleşmesine yardımcı olacağını bildirmektedir.

Celal Bayar, hükümetin muhalefet üzerindeki baskısından şikayet ediyor ve çok partili sistemi sağlam temellere oturtacak tedbirlerin alınmasını istiyordu. Sıkıyönetimin kaldırılmasını, Halkevleri ile radyonun tarafsız olmasını, seçim emniyetine ve hükümet memurlarının partilere tarafsız muamele etmesine dair bir bildiri yayınlanmasını istiyordu. Recep Peker’in bu istekleri reddetmesine karşılık İnönü demokrasinin yerleşmesi için ellerinden gelenin yapılacağını vaad eder. Bayar’a göre, Peker ve kabinesiyle demokrasi olamazdı. Milletlerarası taahhütlerin yerine getirilebilmesi için bütün antidemokratik hareketlere son verilmesi gerekiyordu. Bunun üzerine İsmet

²⁴ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1945.

İnönü resmi bir bildiri yayınladı.²⁵ 12 Temmuz Beyannamesi* adını alan bu bildiri ile İnönü, Recep Peker ve hükümetinden ayrılıyor, muhalefetin hükümet baskısına karşı yaptığı şikayetleri dolaylı olarak desteklemiş oluyordu. Fuat Köprülü, cumhurbaşkanı tam bir tarafsızlıkla partiler üstü tarihi bir şahsiyet gibi davranmıştır, diyordu. Bu süreçte İnönü ve Peker arasındaki çatışma belirginleşiyor, Peker başbakan kalmakta ısrar etse de birkaç ay sonra baskılardan dolayı istifa ediyordu.²⁶

Yer Arayışı: ABD-NATO ve İkili Anlaşmalar

Truman doktrini Sovyet tehdidi karşısında ABD'den yardım arayan Türkiye'de iç politikada da rahatlama sağlamıştı. Başbakan Recep Peker, *ABD'nin Türkiye'ye yardımında bulunmayı kabul etmesinde yalnız Türkiye'nin kuvvetlenmesine değil, dünya barışına hizmet etme anlayışının da payı olduğunu* söylemektedir. Truman Doktrini ile ABD, Atlantik güvenliğine giden yolun Türkiye ve Yunanistan'dan geçtiğini açıkça benimsemiştir.

Seçilen dış siyasetin hedefi konusunda geniş bir kabul vardır. Prens Sabahattin de 1947 yazında kaleme aldığı yazıda *"Çok şükür ki Mr. Truman Rusya'dan gelen dehşetli tehlikeyi büyük bir tevhürle de olsa nihayet anladı. Yardıma karar vermiş olmakla da en haklı bir davaya hizmet etmiş oldu. Temenni edelim ki bu cereyan devam edebilsin. Diğer memleketlerin olduğu gibi bilhassa Türkiye'nin istiklaline riayet sırf cihan sulhu nokta-i nazarında şiddetle elzem görünüyor. Şu satırların mutevazi muharriri, öteden beri alem-*

²⁵ Karpat, a.g.e., s: 162-163.

* Cihad Baban *Politika Galerisinde* bu süreci şöyle anlatıyor: *"12 Temmuz beyannamesi Halk Partisinde olduğu gibi, Demokrat Parti'de de fırtınalar koparıyordu... Demokrat Parti ile Halk Partisi arasında muvazaa yapılıyor sözü de 12 Temmuz 1947 beyannamesinden sonra aldı yürüdü... Recep Peker, İnönü'nün muhalefete fazla yüz verdiği kanaatindeydi... Fakat devlet reisinin yayınladığı bir deklarasyonu açıkça eleştirmedi. Aslında Halk Partisi grubu içinde Recep Peker gibi düşünenler çoğunlukta idi. O ise bu rejimin ve bu sistemin Türkiye için erken olduğunu söylüyordu. Hatta İsmet Paşa'ya, "Paşam sen vazifeni yaptın!.. Görüyorsun iş yürümüyor, memleketin altı üstüne gelecek... Brak tarihi sorumluluk benim olsun, bu meseleye artık bir son verelim!" diyor, İnönü ise bu ısrarlı teklifler karşısında taş gibi duruyordu."* Bknz: Cihad Baban, *Politika Galerisi (Büstler ve Portreler)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970, s: 292.

²⁶ Karpat, a.g.e., 166-168. Böylece, San Francisco anlaşmasını Dışişleri Bakanı olarak imzalamış olan Hasan Saka, 10 Eylül 1947 günü, Recep Peker'in istifası üzerine başbakanlığa getirilecekti.

şumul bir muhabbet taraftarı olduğu için Rus milletinin de elbette hayır-hahıdır. Fakat şimdilik oradan hiçbir hayır beklenemeyeceğini vukuat fazlasıyla ispat ediyor. Daha 1944 senesinde yazılan makalede sulhun bu İkinci Dünya Harbinden sonra da ekseriyetin o zaman inandığı vechile temin edilemeyeceğini ispata çalışmıştık.” diyerek görüşlerini açıklamaktadır.²⁷

1949 ve 1950 yılları Türkiye'nin NATO'ya girme çabaları ile geçecektir. Üye olabilmek için Kore Savaşı'na asker gönderir. Bakanlar kurulu Kore'ye 4500 asker gönderildiğini duyurur. Bu açıklamadan çok kısa süre sonra Senatör Mc Cain “Türkiye'nin Kore savaşına fiili surette yardımı Atlantik Paktı'na girmesini sağlayacaktır.” diyordu. 3 Ağustos 1950'de Fuat Köprülü Amerika'nın desteği altında Atlantik Paktı'na girmemiz için ilk resmi teklifi yapıyor, Menderes de bu konuda hükümetin görüşünü açıklıyordu: “Atlantik Paktına girmemiz zarureti sulhün korunması maksadına bağlıdır...”²⁸

Böylece NATO'ya girmenin yolu açılmıştır. Yıllar boyu sürecek ABD Dışişleri Bakanlığının saptadığı siyaset 5 Mayıs 1949'da oluşturulur. Bu tarihte saptanan hedeflere göre, ABD'nin Doğu Akdeniz ve Orta Doğudaki başlıca amacı barış ve istikrarı sağlamaktır. Orta ve Yakındoğu'da Sovyet genişleme siyasetine karşı bir kale rolünü sürdürebilmesi amacıyla, Türkiye'nin bağımsızlığını korumak, barış zamanında askerî ve ekonomik yardım siyasetini üstlenmek gerekmektedir. Askeri yardım bir savaş halinde bu olağanüstü stratejik bölgenin ABD ve müttefikleri tarafından kullanılmasını sağlayabilecek, Sovyetler Birliği ve peyklerinin bu topraklara ve kaynaklara girmesini engelleyecektir. Ayrıca, Türk Hükümeti'ne yardım etmek komünizmin ve Sovyet etkisinin Türkiye'nin güneyi ve doğusundaki ülkelere sızmasını da önleyecektir.

ABD ile pek çok açıdan işbirliğine dayanan siyaset gelişmeye devam eder. Örneğin İnönü, 26 Mart 1950'de ABD Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı

²⁷ Prens Sabahattin, “Demokrasinin İctimai ve Vicdani Yeni Bir İhatası Lüzumu” (Prens Sabahattin Beyefendi'nin İngiliz Mecmularında Neşredilmek Üzere 1947 Yaz Mevsiminde Kaleme Aldığı Bir Makalesinin Tercümesi), *Prens Sabahattin Hayatı ve İlmî Müdafaaaları*, Hazırlayan: Nezahat Nurettin Ege, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977, s. 482-484.

²⁸ Behramoğlu, a.g.e., s:10.

General Collins'e "biz, Amerika ile çalışıyoruz ve sizden saklanacak birşeyimiz yok"²⁹ derken Menderes'e göre *Kore savaşı yeni bir çağ açmıştır*.³⁰

Bu dış politika anlayışında muhalefetin de hükümetle tam bir fikir birliği içinde olduğu görülür. 16 Şubat 1950 günü yapılan oturumda İstanbul milletvekili Fuad Köprülü, "...taarruz ihtimali olan tarafla, dünya sulhünün teessüsünü isteyen taraf arasında bir anlaşmaya varma imkanları günden güne azalmış görülmektedir... emperyalizmin en son ve en tehlikeli tecellileri karşısında bulunmaktayız. Bu emperyalizm ile dünyadaki sulhseven milletlerin, terakkiyi, hürriyeti isteyen, insani haysiyetine hürmet edilmesini isteyen demokrasi cephesi arasındaki mücadele, günden güne daha açık bir mahiyet almaktadır... Rus emperyalizminin Garbî Avrupa'daki bu mağlubiyetine mukabil Asya'da ve Asya'nın uzak bölgelerinde, büyük bir faaliyete geçmiş"tir, "bu suretle komünizmin faaliyet sahası hakikaten Pasifik'e doğru bir istikamet değiştirmiş görünüyor. Amerika'nın Atlantik memleketlerine yaptığı yardımın bu sefer Pasifik'te kendi istiklallerini, insanlığı, insan hak ve haysiyetlerini müdafaa etmek isteyen milletlere teşmil etmek istemesi gayet doğru ve âlicenabe bir hareket olduğuna göre, bu harekettten dolayı memnunluk duymamak kabil değildir... demokrasi cephesi, Rus emperyalist cephesine karşı âtil ve gafil olmadığını açıktan açığa göstermiştir" demektedir. Demokrat Parti'nin dış siyasette, Hükümetle daima beraber olduğunu, memleketin haysiyetini, şerefini istiklalini koruyan ve bunu ancak demokrat milletler safında bulunmakla, Birleşmiş Milletler idealine sımsıkı sarılmakla kabil olduğunu çok iyi anlayan iktidarın, dış siyasetine tamamen taraftar olduklarını ve görüş farklarının bulunmadığını, ve bunun gelecekte de devam edeceğini belirtmektedir. "Birleşik Amerika'nın dünyanın hiçbir yerinde emperyalist bir gaye takip etmediği bütün vakıalarla sabittir. Amerika'nın bütün Avrupa ve dünya milletlerine yardımı doğrudan doğruya büyük maddi imkanlara malik olan bu memleketin, bütün insanlığı korkunç bir çöküntüden kurtarmak için yapılmış büyük bir fedakarlıktır. Tarihte misli görülmemiş bir insani harekettir... Amerika tehlikeyi vaktinde anladı ve işte bunun neticesi olarak,

²⁹ Arcayürek, a.g.e. s: 349. Bu iyi ilişkilerin aynı zamanda gerilimleri de getirdiğini, örneğin ABD ile ilk uyuşturucu sorununun 31 Mart 1950'de yaşandığını söylemek de gerekmektedir.

³⁰ Arcayürek, a.g.e., s: 379.

önce Truman Doktrini sonra Marshall Yardımı imdada yetişti. Bunlar, dünya tarihinde namesbuk insani hareketlerdir; Amerikan Milletine ve onun Hükümetine en samimi teşekkürlerimizi bildirmek bizim için milli bir borçtur” diye hitap ederek “Bazı zavallılar, müstakil bir siyaset takip etmek, yani Rusya ile hususi bir dostluk siyaseti takip ederek, bu suretle yarınki bir harbin tehlikesinden memleketi korumanın kabil olacağı zannında bulunuyorlar... Türk milleti... Rus emperyalizminin hakiki hedeflerini çok iyi bilmektedir... bugün takip ettiğimiz dış siyasete taraftardır. Biz, bir taraftan Amerika dostluğuna, sadakatle dayanmak, diğer taraftan da kendileriyle çok samimi ve dostane bir ittifaka sahip bulunduğumuz ve bundan dolayı da daima şeref ve memnuluk duyduğumuz büyük İngiliz Milletine ve Fransa’ya karşı olan vecibelerimizi daima takdir etmek mecburiyetindeyiz... biz de bu siyaseti bir parti siyaseti değil, hatta yalnız kendi partimizin görüşlerine uygun bir siyaset olarak değil, bütün bir müşterek kanaatin mahsulü olan milli bir siyaset saydığımız için bu hususta Hükümete daima müzahir olduk ve daima olacağız” şeklinde partisinin görüşlerini ve seçilen siyasetin partiler üstü niteliğini ortaya koymaktadır.

Aynı oturumda Köprülü’nün bu görüşlerine Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, Demokrat Parti’nin, dış siyasette Hükümetle beraber olması Cumhuriyet için dışarda büyük bir kuvvet kaynağıdır, karşılığını verir. Barış ümitlerinin gün geçtikçe azaldığını, özellikle Türkiye’nin birçok tehlikelerle çevrili bir sahada yaşadığını bildirerek “Türkiye Cumhuriyeti... hürriyet ve istiklaline hürmet eden... Türkiye’nin hürriyeti, istiklali ve emniyetini kendi emniyetleri bakımından hayati mahiyette gören devletlerle teşriki mesai etmektedir. Bunun içindir ki, Türkiye Cumhuriyeti, bir taraftan İngiltere ve Fransa ile mevcut ittifaka bağlı olmakla beraber, diğer taraftan... Amerika ile dostluk ve işbirliği siyasetine büyük ehemmiyet atfetmektedir” demektedir.

Türk-ABD ilişkileri ikili anlaşmalar yoluyla da pekiştirilmekteydi. 23 Şubat 1945 tarihinde Türkiye ile ABD arasında, 11 Mart 1941 tarihli ödünç verme ve kiralama kanunundan yararlanmak için bir anlaşma yapılmıştı. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti savunmasının, ABD savunması için hayati önemi olduğu belirtilerek, ABD hükümeti TC hükümetine, ABD Cumhurbaşkanı’nın devir veya tedarikine yetki vereceği savunma maddelerini, savunma

hizmetlerini ve savunma bilgilerini vermeğe devam edecektir, denilmekteydi. Buna göre, TC hükümeti, sağlayabilmek vazifesinde bulunduğu ve müsaade edebileceği maddeleri, hizmetleri, kolaylıkları veya bilgileri ABD'ne temin edecektir. Buradaki kolaylıklar sözü, Türkiye'nin hava meydanlarıyla, limanları ve yollarının Amerikalılar tarafından kullanılmasından, Türkiye'de Amerikalıların üs ve tesisler kurmalarına varıncaya kadar çok değişik anlamlar taşır. Bu anlaşmada ABD karşılıklı yardım anlaşması içerisinde kendi şartlarını açıkça ortaya koymuş, Türkiye ise hiçbir sınır ve şart koymadan Amerikan şartlarını aynen kabul etmiştir. Böylece, bundan sonraki anlaşmalarda Türkiye aleyhine daha fazla imtiyazlar, haklar ve tavizler elde edilmiştir.³¹

20 Nisan 1950'de General Collins; "Türkiye gelecekteki bir savaşta Batının çetin bir müttefiki olacak" demektedir. Ardından 14 Mayıs 1950'de D.P. hükümeti kurar. 16 Mayıs 1950'de Washington yaptığı resmi açıklamada, seçim sonuçlarının demokrasinin zaferi olduğunu, askeri ve ekonomik yardımın devam edeceğini belirtir.³²

Nihayet 22 Ekim 1951'de Türkiye Yunanistan'la beraber NATO'dadır. İktidar değişmiş, ancak iktidar ve muhalefet arasında dış siyaset konusundaki görüş birliği sürmektedir. 25 Ekim 1951'de İnönü, iktidar partisi D.P. ile dış politika alanında tam bir uyum içinde olduklarını, "*gerek biz iktidarda iken, gerek biz iktidardan çekildikten sonra memleketin bütün siyasi partileri... başlıca vazife olarak memleket müdafaasında toplu ve yekpare idare etmekten başka bir hedef gütmemektedir. Bunun temelleri ittifaklarımız, Birleşmiş Milletler ideali, Amerika dostluğu hep aynıdır.*"³³ sözleriyle ifade etmektedir..

Bu koşullar altında ikili anlaşmaların büyük çoğunluğu DP iktidarında 1952-60 döneminde imzalanır. İkili anlaşmalar sisteminin ikinci dönemi 23 Haziran 1954 tarihli anlaşmanın değiştirilmesi sonucunda 3 Temmuz 1969'da imzalanan "Savunma İşbirliği Anlaşması" ile başlar. Üçüncü dönem ise 18 Aralık 1980'de yürürlüğe giren Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması

³¹ Haydar Tunçkanat, *İkili Anlaşmaların İç Yüzü*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1975, s: 23-25.

³² Namık Behramoğlu, *Türk Amerikan İlişkileri (Demokrat Parti Dönemi)*, Yar Yayınları, İstanbul, 1973, s: 8-9.

³³ Behramoğlu, a.g.e., s: 12.

(SEİA) ile başlamıştır. İlerleyen yıllarda ikili anlaşmalar sisteminin eşitsiz bir ilişkiyi simgelediği anlaşılacaktır. 1964 Kıbrıs bunalımında, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini engelleyen Johnson mektubu, 1947 anlaşmasının 4. maddesine atıfta bulunarak, ABD yardımı ile sağlanmış malzeme ile Kıbrıs'a müdahale edilmesine izin verilmeyeceğini bildirmiştir.³⁴

Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren gelişen süreç Türkiye'nin dünyada yeni ilişkilerin kurulduğu koşullarda yaptığı tercihin nasıl şekillendiğini göstermektedir. Savaşan taraflarca diplomatik ablukaya alınan Türkiye, ABD dış siyasetinin biçimlenmesine paralel olarak yer arayışını netleştirmektedir. Bu nedenle, savaş dışı kalma imkanı elde etmesinde de Amerikan siyasetinin etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Daha çok 1950 sonrasında ve DP ile geliştiği izlenimi veren Türk-ABD ilişkileri aslında İnönü ve CHP iktidarı döneminde başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin ABD ile artan işbirliği, sanayi-ordu gücünü elinde tutan ABD'nin savaştaki etkin rolü ve giderek Boğazlar sorununun gelişmesi Türk-ABD ilişkisine zemin hazırlamıştır. 1941'de başlayan ilk ilişkiler, savaş sonunda etkin bir hal almaya başlamış; ikili anlaşmaların imzalanmasıyla daha da güçlenmiştir. Yeni dünya düzeninin biçimlendiği bu dönemde Türkiye, Sovyet sınırında Amerikan siyasetinin savunucusu olarak yer almıştır. Günümüze dek devam eden, hatta 1989 sonrası dönemde Körfez Savaşları sırasında bir kez daha gözlenen ilişkilerin başlangıcı ele aldığımız gelişmelere dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arcayürek, Cüneyt, *Şeytan Üçgeninde Türkiye*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1987.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1968.
- Baban, Cihad, *Politika Galerisi* (Büstler ve Portreler), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.
- Behramoğlu, Namık, *Türk Amerikan İlişkileri (Demokrat Parti Dönemi)*, Yar Yayınları, İstanbul, 1973.

³⁴ Galip L. Yalman, "Truman Doktrini'nin ve 1947 ABD-Türkiye Yardım Anlaşmasının 40 Yılında Bir İkili Anlaşma Belgesi", *Tarih ve Toplum*, sayı: 42, İstanbul, 1987, s: 58-60.

Berkes, Niyazi, *Unutulan Yıllar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005

Cumhuriyeti, 19 Mayıs 1945.

Çomak, Hasret, "İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin Sonrasında Türkiye-ABD ilişkileri, ABD'nin Türkiye'ye Yardım Politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998.

Güler, Ali, "İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Konferanslarda Türkiye'nin Savaşa Sokulması İle İlgili Müttefik Teşebbüsleri", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998.

Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1996.

Kasalak, Kadir, "San Francisco (San Fransisko) Konferansı ve Türkiye", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998.

Korbek, Ergun, "İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere Başbakanı Winston Churchill ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Arasındaki Adana Görüşmesi", *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri* (İkinci Dünya Harbi ve Türkiye), (20-22 Ekim 1997), Ankara, 1998.

Prens Sabahattin, "Demokrasinin İctimai ve Vicdani Yeni Bir İhtası Lüzumu" (Prens Sabahattin Beyefendi'nin İngiliz Mecmularında Neşredilmek Üzere 1947 Yaz Mevsiminde Kaleme Aldığı Bir Makalesinin Tercümesi), *Prens Sabahattin Hayatı ve İlmi Müdafaaları*, Hazırlayan: Nezahat Nurettin Ege, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1977.

Tunçkanat, Haydar, *İkili Anlaşmaların İç Yüzü*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1975.

Tutanak Dergisi, 16 Şubat 1950.

Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985.

Yalman, Galip L., "Truman Doktrini'nin ve 1947 ABD-Türkiye Yardım Anlaşmasının 40 Yılında Bir İkili Anlaşma Belgesi", *Tarih ve Toplum*, sayı: 42, İstanbul, 1987.

ABSTRACT

Turkey's Effort For A Placement In The World After San Francisco Conference

Turkey is one of the countries that has drawn attention of the West during the World War II. After San Francisco Conference during which United Nations was established, Turkey has become a country which has been given more active part by American foreign policy. Turkey has neighbour with the Soviet Union and stuck next to the USA in the new conditions of the world and became a member of NATO.

The article concludes that the current American influence on Turkish foreign policies and Turkey's placement in world politics carries the historical mark of the development after World War II.

Key Words: *San Francisco Conference, the Soviet Union, the USA, NATO, Turkish Foreign Policy, 1950's*